

INTERNASJONALISERING AV FORSKNING

Endrede rammebetingelser og lokal tilpasning¹

Lene Jeppesen Ceeberg og Jarle Trondal

Centre for European Studies

Høgskolen i Agder

Servicebox 422

4604 Kristiansand

Telefon: 38 14 15 61

Fax: 38 14 10 29

Epost: jarle.trondal@hia.no

lenceeberg@gmail.com

1) Studien bygger dels på Jeppesen Ceeberg (2005) og er finansiert av Sørlandets Kompetansefond.

37 pages

ISSN: 1503-4356

© Agder University College, 2005

Serviceboks 422, N-4604 Kristiansand, Norway

Design: Agder University College

Cover and binding: Agder University College

Typesetting and printing: Agder University College

Sammendrag

Internasjonalisering av forskning

Endrede rammebetingelser og lokal tilpasning

Lene Jeppesen Ceeberg og Jarle Trondal

Artikkelen illustrerer tradisjonelle og nyere former for internasjonalisering av forskning.

Artikkelen identifiserer endrede nasjonale og internasjonale rammebetingelser for forskning, og analyserer internasjonal forskningsaktivitet blant det vitenskapelig personalet. Studien omfatter fast vitenskapelig ansatte ved fire norske universiteter, tre vitenskapelige høyskoler og den statlige Høgskolen i Agder (HiA). Den empiriske analysen bygger på survey og intervjudata blant fast vitenskapelig ansatte, samt oppfølgende dokumentanalyser.

Internasjonalisering av forskning belyses teoretisk fra to tilnærminger: et organisasjonsteoretisk perspektiv og et institusjonelt perspektiv. Den empiriske analysen avdekker avvik mellom forskningspolitiske målsettinger og forskningspraksis. Både EUs forskningspolitikk og norsk forskningspolitikk er i økende grad fundert på en instrumentell logikk hvor internasjonalisering av forskning anses som et virkemiddel for vekst og innovasjon. Denne studien viser derimot at internasjonal forskningspraksis blant fast vitenskapelig ansatte i første rekke reflekterer deres demografiske egenskaper og i mindre utstrekning overordnede forskningspolitiske målsettinger.

Abstract

Internationalisation of Research

External conditions and local adaptation

Lene Jeppesen Ceeberg and Jarle Trondal

This article illustrates traditional and emerging patterns of internationalisation of research. The article identifies changing national and international conditions for research, and analyses the actual research practices among scientific personnel. The study covers the permanent scientific staff of four Norwegian universities, three poly-technical universities, and Agder University College. The empirical analysis builds on survey and interview data among permanent scientific staff as well as supplementary documentary material. Internationalisation of research is theoretically illuminated by two approaches – one organisation theory perspective and one institutional approach. The empirical analysis unravels mismatches between the research policies of Norway and the EU on the one hand and the research practices among the scientific staff on the other. Both the research policies of Norway and the EU build on an instrumental logic whereby internationalisation of research is a toolkit for innovation. International research practice among Norwegian scientists, however, reflects primarily their demographic characteristics such as age, education and position, and to a lesser extent official research policies. Hence, international research practice among Norwegian scientists seems less sensitive to official research policies and university leadership, than to the demographic composition of the scientific staff.

Key words: demography, instrumental, internationalisation, research policy, research practice

Innledning

Internasjonalisering av forskning omfatter økt kontakt, aktivitet og nettverk som krysser etablerte organisasjonsgrenser. Internasjonalisering innebærer både at nasjonalstatlige grenser krysses og at disse grensene blir mer utydelige. Denne artikkelen illustrerer ”tradisjonelle” og nyere former for internasjonalisering av forskningen blant fast vitenskapelig ansatte ved fire norske universiteter, tre vitenskapelige høyskoler og ved Høgskolen i Agder (HiA).

Artikkelen identifiserer endrede internasjonale rammebetingelser for forskning, og analyserer internasjonal forskningsaktivitet blant det vitenskapelig personalet. Den empiriske analysen bygger på survey- og intervjudata blant fast vitenskapelig ansatte, samt oppfølgende dokumentanalyser. Internasjonalisering av forskning belyses teoretisk fra to tilnæringer: et organisasjonsteoretisk perspektiv og et institusjonelt perspektiv. De empiriske observasjonene viser at internasjonal forskningsaktivitet blant fast vitenskapelig ansatte i første rekke reflekterer deres demografiske egenskaper. Egenskaper ved den lokale institusjonen og dets lederskap har mindre betydning for internasjonalisering av forskningsaktiviteten til de fast vitenskapelig ansatte. Studien viser at internasjonal forskningsaktivitet er bredt forankret blant vitenskapelig ansatte ved norske universiteter og høyskoler, men ikke veldig stramt styrt av den lokale institusjonsledelsen. Disse observasjonene står i skarp kontrast til både EUs forskningspolitikk og norsk forskningspolitikk som i økende grad er fundert på en instrumentell logikk hvor internasjonalisering anses som et virkemiddel for vekst og innovasjon.

Nasjonale og regionale politisk-administrative institusjoner påvirkes i økende grad av internasjonale organisasjoner - med hensyn til formell organisering, faktiske beslutningsprosesser, og vedtak som fattes (Bulmer & Lequesne 2005; Goetz 2006; Loughlin 2001). Tilsvarende tendensene kan observeres innen norsk offentlig forvaltning på nasjonalt,

fylkeskommunalt og kommunalt nivå (Trondal 2005a), og innenfor europeiske universiteter og høyskoler (Van der Wende 1997). Forskningens utfordringer, løsninger og konsekvenser følger i mindre grad landegrensene enn tidligere. Sentrale forskningspolitiske aktører er i økende grad å finne utenfor den enkelte stat (Trondal et al. 2001). Forskningsincentiver og -institusjoner er også i økende grad å finne utenfor nasjonalstaten. En slik utvikling fører til at sentrale utfordringer innenfor forskning i økende grad "eksternaliseres". Denne artikkelen identifiserer endrede internasjonale rammebetingelser for forskning, og analyserer effekter av dette blant vitenskapelig personale ved norske universiteter og høyskoler.

Litteraturen om internasjonalisering av forskning har beskjedent omfang (Van der Wende 1997: 12; Trondal 2005b). En samlet definisjon av begrepet internasjonalisering av forskning er likevel vanskelig å gi. Likevel fremstår noen definatoriske elementer som klarere enn andre. Internasjonalisering representerer økt kontakt, aktivitet og nettverk som krysser, bryter ned, redefinerer og utydeliggjør nasjonale grenser (Østerud 2004:169). Betydningen av territorialitet endres (Goetz 2006). Internasjonalisering innebærer både at nasjonalstatlige grenser krysses og at disse grensene blir vanskelige å identifisere. Internasjonalisering marginaliserer ikke nødvendigvis nasjonalstaten og dets politisk-administrative institusjoner. Internasjonalisering bidrar til *transformasjon* av politisk-administrative institusjoner. Artikkelen sammenligner internasjonal forskningsaktivitet blant fast vitenskapelig ansatte ved fire universiteter², tre vitenskapelige høyskoler³ (N=2212), og ved HiA (N=121). HiA er valgt som case dels fordi litteraturen omkring internasjonalisering av forskning i hovedsak konsentreres om store universiteter, og dels fordi lite forskningsintensive institusjoner – som statlige høgskoler - representerer "kritiske case" for å forstå omfanget av internasjonal forskningsaktivitet generelt (Jeppesen Ceeberg 2005).

Artikkelen argumenterer for at internasjonalisering representerer to ulike fenomen: en ”tradisjonell” form for internasjonalisering basert på frivillig internasjonal tilpasning, og en ”nyere form” for internasjonalisering som er regeldrevet og organisert. På den ene siden er internasjonalisering av forskning et velkjent og etablert fenomen. Internasjonal mobilitet av forskere har foregått siden middelalderen (Green 1997; Marginson & Considine 2000). Norske forskeres internasjonale kontaktflater har vært sterke i hele etterkrigstiden, og har økt sterkt de siste 20 årene (Smeby & Trondal 2005). Omfanget av disse kontaktene representerer likevel ikke en kvalitativ endring med hensyn til internasjonalisering av forskning. Dette beskrives i artikkelen som en ”tradisjonell” form for internasjonalisering. ”Tradisjonell” internasjonalisering bygger på en ”naturlig” logikk eller et institusjonelt resonnement hvor internasjonalisering av forskning utvikler seg langsomt over tid gjennom ”naturlig” tilpasning og justering. Internasjonaliseringens ”nye ansikt” beskriver en sterk form for transformasjon av forskning. Mens nasjonale forskningsinstitusjoner ”tradisjonelt” har hatt betydelig autonomi vis-à-vis nasjonalstaten og internasjonale organisasjoner, bidrar internasjonaliseringens ”nye ansikt” til å svekke forskningsinstitusjonenes administrative, juridiske og finansielle autonomi vis-à-vis statlige myndigheter og internasjonale organisasjoner (Adam 2001; Esmark 2002; Maasen & Uppstrøm 2004). Internasjonaliseringens ”nye ansikt” innebærer at forskning i sterkere grad forankres organisatorisk internasjonalt og overnasjonalt, og at forskningsaktiviteten ved universiteter og høyskoler tilpasses internasjonale organisasjoner. Denne ”nyere” form for internasjonalisering kjennetegnes av en instrumentell logikk hvor det er mulig å designe universitetenes virksomhet for å oppnå vekst og innovasjon gjennom bevisst endring av organisasjon og strategisk bruk av lederskap.

Artikkelen presenteres på følgende måte: Neste avsnitt skisserer to former for internasjonalisering: ”tradisjonell” internasjonalisering og internasjonaliseringens ”nye ansikt”. Dernest presenteres det teoretiske apparatet som benyttes for å forklare internasjonalisering av forskning. Dette begrepsapparatet omfatter organisasjonsteori og et institusjonelt perspektiv. Til slutt presenteres studiens data, metode og sentrale funn.

Internasjonaliseringens to ansikt

”Tradisjonell” internasjonalisering

Universiteter kan betraktes som meritokratiske fellesskap av fagfeller med stor grad av autonomi i forhold til stat, samfunn og marked (Olsen 2005:8). Dette representerer en ”tradisjonell” betraktning av de lærdes republikk hvor faglig frihet er *raison d'être* for virksomheten. Internasjonalisering i ”tradisjonell” forstand forstås som fri internasjonal kontakt mellom lærde. Studenter og forskere er internasjonalt “free floaters” mellom de beste universitetene (Amaral 2001:124). Internasjonalisering er et resultat av endogene prosesser ved det enkelte universitet og ved den enkelte forsker. ”Processes of internationalisation are neither supported nor effectively hindered by government actions...” (Gornitzka, Gulbrandsen & Trondal 2003:26). Internasjonalisering i denne forstand representerer mobilitet initiert av den enkelte forsker, av den enkelte student, den enkelte institusjon eller den enkelte stat (Held 1995:21; Trondal et al. 2001). Internasjonaliseringen er unilateral i den forstand at enkelte individer eller institusjoner *velger* bestemte tiltak ”slik at de er i samsvar med tilsvarende tiltak i andre land eller internasjonale organisasjoner” (Egeberg & Trondal 1997:338). Internasjonalisering representerer ikke-institusjonaliserte prosesser basert på frivillighet fra den enkelte aktør. ”Tradisjonell” internasjonalisering bygger på en ”naturlig” logikk eller et institusjonelt resonnement: Internasjonalisering av forskning kan ikke designes eller re-designes av det politisk-administrative lederskapet men utvikler seg langsomt over tid

gjennom ”naturlige” prosesser (Olsen 2005). Dette representerer et reformpessimistisk perspektiv hvor internasjonalisering i liten grad lar seg styre av det politisk-administrative lederskapet nasjonalt eller ved den enkelte forskningsinstitusjon (Trondal 2005b).

”Tradisjonell” internasjonalisering kjennetegnes også ved at det er få nye konkurrerende aktører innenfor forskning. Internasjonal konkurranse og samarbeid innenfor forskning foregår innenfor et fritt og uregulert ”marked” av lærde. Internasjonal konvergens i forskningen reflekterer at forskere, læresteder og stater lærer av hver andre og imiterer hverandre. Slik læring og imitasjon er i stor grad basert på selvstendighet hos, og initiativ fra, den enkelte forsker, student og institusjon. Den enkelte institusjon og forsker er det administrative, finansielle og juridiske utgangspunkt for internasjonalisering av forskningen, og deres autonomi blir derfor ikke alvorlig utfordret (Trondal et al. 2001).

Internasjonaliseringens ”nye ansikt”

Det har over tid utviklet seg nye former for internasjonalisering som supplerer ”tradisjonelle” former for internasjonalisering. Vi finner fremdeles sterke innslag av gjensidige kontakter, relasjoner og tilpasninger mellom forskere, læresteder og stater over landegrensene (Smeby & Trondal 2005). Det *kvalitativt nye* kjennetegnes først og fremst ved to forhold: For det første økt innslag av *internasjonalt og overnasjonalt organisert samarbeid* innen forskning.

Internasjonaliseringsprosesser har blitt formalisert gjennom opprettelsen av internasjonale organisasjoner, gjennom statlige systemer og gjennom lokale forskningsinstitusjoners etablering av gjensidig internasjonalt samarbeid. Nasjonale forskningssystemer de-reguleres samtidig som grensene mellom nasjonale og internasjonale forskningssystemer re-reguleres.

For det andre *tilpasses* nasjonale forskere, institusjoner og stater i økende grad til internasjonale og overnasjonale overenskomster og avtaler. Denne tilpasningen er ikke

”frivillig” men regeldrevet. Bak begge disse kjennetegnene ved internasjonaliseringens ”nye ansikt” ligger *en instrumentell logikk*: Det er mulig å designe og re-designe universitetenes virksomhet for å oppnå vekst og innovasjon gjennom bevisst endring av organisasjon og strategisk bruk av lederskap (Olsen 2005:27). Internasjonalisering betraktes som styrt *innovasjon* fra den politisk-administrative ledelsen (Trondal 2005b). Dette representerer et reformoptimistisk perspektiv hvor organisasjonsdynamikker er avledet av organisasjonsstruktur og organisasjonslederskap. Dette lederskapet er ansatt på åremål, og har relativt store frihetsgrader og makt i forhold til valgte kollegiale universitetsforsamlinger (Marginson & Considine 2000).

Et eksempel på overnasjonalt organisert samarbeid innenfor forskning finner vi i EU. Eksempler på dette er EUs rammeprogrammer for forskning, EUs ulike mobilitetsprogrammer for studenter og forskere, EUs utvikling av et europeisk forskningsrom (European Research Area (ERA)), EUs initiativ til etableringen av et europeisk forskningsråd, etc. Ved siden av økt overnasjonalt samarbeid tar også WTO, OECD, Verdensbanken, Nordisk Ministerråd, o.l. initiativ innenfor forskning. EU har relativt svake legale og finansielle virkemidler for å påvirke forskningsaktivitet direkte. Likevel representerer både EU og i noen grad OECD viktige entreprenører og distributører av policy som iverksettes av nasjonale myndigheter og lokale forskningsinstitusjoner (Olsen 2005; Trondal 2002). I tillegg til overnasjonalt og internasjonalt organisert forskningssamarbeid, finner vi også eksempler på mellomstatlige overenskomster og avtaler. De fremste eksemplene på dette er Bologna- og Sorbonne-erklæringene.

Hvordan forklare internasjonalisering av forskning?

Denne studien kombinerer organisasjonsteoretiske og institusjonelle perspektiver for å forklare internasjonalisering av forskningsaktivitet. Et organisasjonsteoretisk perspektiv understreker betydningen av formell organisering av forskningsinstitusjonene og demografiske trekk ved personalet for å forstå internasjonalisering av forskningen. Et institusjonelt perspektiv fremhever viktigheten av institusjonelle trekk ved forskningsinstitusjonene for å forstå internasjonalisering av forskning.

Et organisasjonsteoretisk perspektiv

Dette avsnittet skisserer to versjoner av et organisasjonsteoretisk perspektiv. Først beskrives forskningsinstitusjoner som tett koplede organisasjoner. Dernest lanseres et løst koplede perspektiv som understreker betydningen av personalets demografiske egenskaper.

Forskningsinstitusjoner som tett koplede organisasjoner

Et organisasjonsperspektiv betrakter organisasjoner som instrument for måloppnåelse gjennom målrettet manipulering av organisasjonsstruktur og instrumentell bruk av lederskap. ”Public policy is thus the result of hierarchical imposition and horizontal departmentalisation of organisational structures where mutually exclusive groups of participants, problems, alternatives and solutions reside ... This perspective ... departs from an instrumental approach that sees political and administrative leaders as instruments which may be utilised to realize desired goals ...” (Trondal 2005b:4). I følge Simons tese (1957) kan vitenskapelig ansatte betraktes som begrenset rasjonelle i den forstand at de har usikre kognitive strukturer og begrenset evne til informasjonsinnhenting og -bearbeiding (se Brunsson 2000:40). Begrenset rasjonalitet innebærer at den enkelte vitenskapelig ansatt har behov for kognitiv forenkling for å fatte overveide beslutninger. En slik forenkling sørger den formelle

organisasjonen for. Den formelle organisasjonsstrukturen kanalisere organisasjonsadferd i ønsket retning gjennom kontroll og disiplinering av personalet (Lægneid & Olsen 1978).

Universiteter er vertikalt organisert gjennom en administrativ søyle – med direktøren på topp - og en faglig søyle – med rektor på topp. Universiteter er også horisontalt organisert gjennom fakultet, institutt og sentra.

Organisasjonstype har betydning for hvilken adferdsmekanisme som mest effektivt former aktørers adferd. I følge Strand (2001:231), er forskningsinstitusjoner ekspertorganisasjoner. Slike organisasjoner har et lavt vertikalt kontrollspenn, stor grad av horisontal spesialisering etter fag, og stor grad av individuell autonomi. Ansatte i ekspertorganisasjoner har betydelig rom for skjønn, og kontroll- og disiplineringmekanismer vil ha begrenset innvirkning på deres beslutningsadferd. Profesjonelles adferd vil i betydelig grad være formet av fagnormer fordi de besitter kompleks sakskunnskap som er vanskelig tilgjengelig for lederskapet. I så måte vil deres adferd i større grad formes av krav og forventninger fra kolleger enn krav og forventninger fra den politisk-administrative ledelsen.

En implikasjon av dette resonnementet er at den vertikale formelle organiseringen av forskningsinstitusjoner har begrenset effekt på de vitenskapelige ansattes forskningsaktivitet. Internasjonal forskningsaktivitet vil således i liten grad kjennetegnes av administrativ toppstyring, kontroll og disiplinering. Det er mer sannsynlig at den horisontale organiseringen av universiteter gjennom fakultet, institutt og sentra påvirker den internasjonale forskningsaktiviteten. Fast vitenskapelige ansatte konsumerer det meste av sin tid, oppmerksomhet og energi på instituttnivå. Det er følgelig grunn til å anta instituttvise variasjoner i internasjonal forskningsaktivitet. I tilfeller hvor fakultetene er relativt små kan vi også forvente at de vitenskapelige ansatte konsumerer tid, energi og oppmerksomhet på

fakultetsnivå og følgelig vil føle en primær tilhørighet til fakultetet. I slike tilfeller er det grunn til å forvente fakultetsvise variasjoner i internasjonal forskningsaktivitet.

Forskningsinstitusjoner som løst koplede organisasjoner

Karl Weick (1976) beskriver hvordan beslutningsprosesser som oppstår i løst koplede systemer preges av simultane, og ikke mål/middel-rasjonelle, forbindelser. Tilsvarende beskriver March & Olsen (1976) organisasjoner som løst koplede systemer. I følge March & Olsen (1976) tar den klassiske administrasjonsskolen og klassiske teorier om beslutningstaking ikke hensyn til at beslutninger ofte fattes i situasjoner med tvetydige mål/middel- sammenhenger og flytende deltakelse. Sjøppelkassemodellen (March & Olsen 1976) bygger på antagelsen at løst koplede strømmer av problemer, løsninger, deltakelse og beslutningsanledninger danner grunnlag for beslutninger. De ulike beslutningsstrømmene kan koples sammen gjennom (i) formell organisering av strømmene, og (ii) temporale sammenfall mellom strømmene. Ofte er mål, problemer, handlingsalternativer og konsekvenser uklare og beslutningsprosesser preges av tilfeldigheter og lokale mål/middel-kalkyler. Den formelle strukturen fremstår som lite presis, og det kan være uklart og varierende hvem som har rett og plikt til å delta i beslutningsprosessene. Det kan også være uklart hva som betegnes som valide problemer som fortjener oppmerksomhet og hvilke løsninger som oppfattes som gode. I slike situasjoner kan organisasjonsprosesser fremstå som kaotiske og lite forutsigbare. Deltakelse i beslutningsprosesser med slike kjennetegn vil reflektere individuelle rasjonelle valg. Summen av slike valg vil imidlertid bli sub-optimalt på systemnivå (Brunsson 2000). Videre, siden deltakelse i beslutningssituasjoner ikke er klart rollebestemt vil den enkelte fordele sin oppmerksomhet ut fra personlige nytte/kostnad-kalkyler (Egeberg 1984). Rollene til fast vitenskapelig ansatte er uklare og lite definerte, hvilket kan føre til at den enkelte i stor grad utformer sin idiosynkratiske rolle.

Organisatorisk løs kopling kan forsterkes gjennom fysisk arkitektur som underbygger hver enkelt organisasjonsenhets autonomi (Goodsell 1977). Ofte er fakulteter fysisk atskilte ved universiteter. Ved HiA er for eksempel fakultetsorganisasjonen understøttet gjennom en arkitektur hvor ulike fakulteter er atskilt i distinkte bygningsmasser. Til sammen vil organisatorisk og fysisk løs kopling av universiteter understøtte frihetsgradene til de fast vitenskapelig ansatte i forhold til topplederskapet ved institusjonen. I tillegg er den administrative søylen og den faglige søylen ved universiteter relativt løst koplet innbyrdes. Dette innebærer at toppledelsen i den administrative søylen ikke med letthet kan manipulere forskningsaktiviteten i fagsøylen. I tillegg kan vi også anta at den faglige søylen er internt løst koplet mellom Rektor, Dekan og Professor. Til sammen gir dette store frihetsgrader til de fast vitenskapelig ansatte.

Ut fra dette resonnementet antar vi at internasjonalisering av forskningsaktiviteten til de fast vitenskapelige ansatte er nært beslektet med den ”tradisjonelle” formen for internasjonalisering slik denne er beskrevet over. Løst koplede organisasjoner øker betydningen av demografiske egenskaper ved de fast vitenskapelige ansatte med hensyn til deres adferd. Med demografiske egenskaper menes deres sosiale biografi som de bringer med seg inn i organisasjonen (Selden 1997). Det er grunn til å tro at eldre vitenskapelig ansatte vil være mer internasjonalt forskningsaktive enn yngre rekrutter grunnet opparbeidelsen av internasjonal anerkjennelse og internasjonalt fagnettverk gjennom et langt liv. Alder og ansiennitet forventes av denne grunn å ha en selvstendig effekt på internasjonalisering av forskningsaktiviteten til fast vitenskapelig ansatte. I tillegg antas utdanning å påvirke internasjonal forskningsaktivitet blant de fast vitenskapelig ansatte. Mer presist antar vi at utdanningens lengde korrelerer positivt med grad av internasjonal forskningsaktivitet. Vi antar

at fast vitenskapelig ansatte med PhD er mer internasjonalt forskningsaktive enn fast vitenskapelig ansatte uten PhD. Endelig antar vi at ansattes stillingsnivå korrelerer positivt med internasjonal forskningsaktivitet. Professorer vil følgelig ha mer internasjonal forskningsaktivitet enn øvrig vitenskapelig personale.

Et institusjonelt perspektiv

Formelle organisasjoner kan institusjonaliseres (March & Olsen 1989). At en organisasjon institusjonaliseres innebærer at organisasjonen ”infuseres” med verdi (Selznick 1957:17). Universiteter og høyskoler har historie, og over tid utvikler det seg oppfatninger om hva som er viktige oppgaver og gode resultat, og på hvilken måte resultater best kan oppnås. Noen måter å tenke og handle på blir tatt for gitt gjennom institusjonalisering av praksis, og dette fører til at andre løsninger lettere utelukkes (March & Olsen 1989). En sentral antagelse i institusjonell teori er at en organisasjons historie, tradisjoner, kulturer og etablerte praksiser er avgjørende for å forstå adferd i organisasjoner (Pierson 2004). Gjennom sosialisering tar de ansatte for gitt bestemte måter å handle og tenke på. Sosialiseringprosesser er gjennomgående vanskelige å toppstyre fra ledelsen. Selznick (1957) understreker at institusjonalisering er en prosess som skjer langsomt over tid. Institusjoner avspeiler organisasjonens historie, menneskene som har inngått og måten den har tilpasset seg sine omgivelser.

Graden av institusjonalisering avhenger i følge Selznick (1957) av organisasjonskjennetegn. Jo mer presise målsettinger, teknologi og resultater en organisasjon har, desto vanskeligere blir det for sosialiseringmekanismen å påvirke organisasjonsdeltakerne. Et kjennetegn ved universiteter er upresise mål, uklar teknologi og vanskelig målbare resultater (March & Olsen 1976). Under slike betingelser kan vi forvente at institusjonens alder påvirker grad av

internasjonalisering av forskningsaktiviteten ved en institusjon. HiA er et eksempel på en relativt ung institusjon (etablert i 1994) sammenlignet med Universitetet i Oslo (etablert i 1811), og kan følgelig antas å være relativt svakt institusjonalisert med hensyn til internasjonal forskningsaktivitet sammenlignet med Universitetet i Oslo. Likevel har HiA en rekke sterkt institusjonaliserte fagmiljøer som på linje med fagmiljøer ved andre universiteter har sterke faglige fellesskap nasjonalt og internasjonalt. Slike faglige fellesskap kan være bærere av normer og tradisjoner for internasjonal forskningsaktivitet, relativt løsrevet fra organisasjonen (Haas 1992). Til tross for HiAs unge alder, kan faglige tradisjoner og normer for internasjonal forskningsaktivitet likevel styrke internasjonal forskningsaktivitet blant det vitenskapelige personalet.

Data og metode

Studien bygger dels på en omfattende survey-undersøkelse fra 2001 av den internasjonale forskningsaktiviteten til *samtlig*e fast vitenskapelig ansatte ved fire universiteter og tre vitenskapelige høyskoler (se note 2 og 3) (Smeby & Trondal 2005). Denne undersøkelsen hadde en populasjon på 3676. Av disse besvarte 2212 personer spørreskjemaet. Dette gir en svarprosent på 60 (Trondal og Smeby 2001:17).

Internasjonalisering av forskningsaktiviteten ved HiA belyses ved tre typer data: to kvalitative datasett (dokumentanalyse og personlig intervju med fast vitenskapelig ansatte (N=9)), og et kvantitativt datasett (spørreskjemaundersøkelse blant fast vitenskapelig ansatte (N=121)). Vi har valgt å sammenligne internasjonal forskningsaktivitet ved to fakultet ved HiA: Fakultet for Økonomi og Samfunnsvitenskap er valgt fordi det er størst ved HiA med hensyn til antall ansatte og studenter. Fakultet for Realfag er valgt fordi det representerer tradisjonelt sterkt internasjonaliserte fagområder (Smeby 2000). Spørreundersøkelsen og intervjuene gir bred

oversikt over den internasjonale forskningsaktiviteten ved de to Fakultetene.

Dokumentanalysen omfatter offisielle rapporter, strategi- og tiltaksplaner, doktorgradssøknader og lignende ved HiA sentralt og ved de to Fakultetene. Endelig bygger studien på offisielle rapporter og meldinger fra norske departement og fra Europakommisjonen.

Internasjonalisering av forskning

Internasjonale rammebetingelser

EU har relativt svake legale virkemidler innenfor forskning og høyere utdanning (Olsen 2005:22). Inntil nylig har høyere utdanning ikke blitt referert til i EUs traktater som et uavhengig politikkområde, med unntak av områder som ”vocational training” og ”diplomas, certificates and other evidence of formal qualification” (Beukel 2001; Hackl 2001:6). EU har derfor svake mekanismer for å frembringe nasjonal konvergens i høyere utdanning (Field 1997). I løpet av de siste 20-30 årene har EU utviklet både primær- og sekundær lovgivning innenfor forskning og høyere utdanning. Både Maastricht-, Amsterdam- og Nice-traktatene har gitt EU et mer eksplisitt legalt mandat. Likevel er EUs rolle i forskning og høyere utdanning fremdeles styrt av prinsippet om *subsidiaritet* som fordrer at politisk makt skal ligge på et så lavt styringsnivå som mulig (Wallace & Wallace 2000:48). Dette innebærer at nasjonalstaten fremdeles har det viktigste juridiske systemansvar i forskning og høyere utdanning. EU har også i første rekke overnasjonal myndighet på saksområder som ikke truer nasjonalstatenes systemansvar på viktige punkter innen forskning og høyere utdanning. Dette innebærer i hovedsak tiltak for finansiering av forskning og mobilitet av forskere og studenter. EUs utvidede juridiske kapasiteter ligger særlig innenfor mobilitet og nettverksbygging. På disse saksområdene utfordres ikke nasjonalstaten i betydelig grad (De Wit & Verhoeven 2001:224-225; Field 1997).

Deltakelse i internasjonale utdanningsprogrammer innebærer, i tillegg til utdanningssamarbeid, et fokus på forskersamarbeid. Europakommisjonen har satt som mål at det skal etableres et felles forskningsområde i Europa, det såkalte ERA. EUs arbeid med å etablere ERA innebærer bl.a. konkrete forslag om åpning av nasjonale programmer, felles utnyttelse av infrastruktur og felles tilnærming i forskningspolitiske spørsmål, bl.a. gjennom opprettelse av et europeisk forskningsråd. Gjennom denne satsningen legges det stor vekt på å øke forskermobiliteten. Dette betyr at det legges større vekt enn tidligere på strukturert samarbeid og deltakelse i forskersamarbeid og programmer på tvers av landegrensene (jf. ”Internasjonaliseringens nye ansikt”). EU har etablert flere rammeprogram for forskning. Det nåværende programmet er det sjette i rekken og innebærer som de foregående programmene i hovedsak finansiering av forskningsprosjekter og -nettverk. Det sjette rammeprogrammet har ambisjoner om å forene forskningspolitikk og forskningsfinansiering og å styrke relasjonene mellom fremtredende forskermiljø i Europa. Dette rammeprogrammet bidrar til en betydelig styrking av mobilitetsaktiviteter i forhold til tidligere rammeprogram. Dette rammeprogrammet griper også inn i norsk forskning på en langt mer omfattende måte enn tidligere programmer, både med tanke på antall involverte aktører, men også hva angår konsekvenser for de overordnede prioriteringene i norsk forskningspolitikk (Trondal 2002).

EU ser i økende grad forskning og innovasjon i sammenheng (Europakommisjonen 2005). Det europeiske råd vedtok i Lisboa 23.-24. mars 2000 en strategi for å gjøre EU til verdens mest konkurransedyktige og kunnskapsbaserte økonomi innen 2010. Signaturlandene er enige om at det kreves en økt investering i forskning. Etableringen av ERA skal bidra til at EU når målet som ble satt i Barcelona i 2002 om at medlemslandenes gjennomsnittlige forskningsinvesteringer skal nærme seg 3 prosent av BNP innen 2010 (Europakommisjonen

2005:3). ERA er etablert for å intensivere forskningsaktiviteten i Europa, og på denne måten redusere forspranget til USA og Japan når det gjelder vekst og innovasjon. EUs forskningspolitikk slik den er beskrevet her baseres i stor grad på en instrumentell logikk hvor internasjonalisering er et virkemiddel for å fremme andre målsettinger (jf. ”internasjonaliseringens nye ansikt”). Illustrerende i så måte er at Europakommisjonen (2005:22) nå omtaler ERA som et ”European Research and Innovation Area” (ERIA).

Norsk offentlig politikk for forskning og høyere utdanning

Stortingsmelding nr. 27 (2000-2001) har viet et eget kapittel til internasjonalisering. Stortingsmelding nr. 20 (2004-2005) vektlegger også internasjonalisering av forskning. I følge Utdannings- og forskningsdepartementet (2002:2) er det ”ikke lenger valgfritt om institusjonene skal internasjonaliseres eller ikke” (jf. ”internasjonaliseringens nye ansikt”). Departementet (2002:2) understreker at institusjonene ”må ha en internasjonaliseringsstrategi ...”. Stortingsmelding nr. 20 (2004-2005) nevner blant annet virkemidler som et tettere forskningssamarbeid med EU og økning av den samlede forskningsinnsatsen til 3 prosent av BNP innen 2010. Europakommisjonen (2005:3) hevder nå at samtlige EU-medlemsland har implementert denne målsettingen. Stortingsmelding nr. 20 (2004-2005) nevner også økt deltakelse i internasjonale programmer og flere institusjonsforankrede utvekslingsavtaler.

Disse Stortingsmeldingene vitner om at norske myndigheter i økende grad er besjelet av ideen om internasjonalisering av forskning (Maasen & Uppstrøm 2004:13). Norsk forskningspolitikk kjennetegnes av økende tilpasning til EUs forskningspolitikk, blant annet med hensyn til strategiske satsningsområder, virkemiddelapparat, omfang på økonomisk innsats, etc. (Trondal 2002). Stortingsmelding nr. 20 (2004-2005) setter også en sammenheng mellom forskning og innovasjon slik Europakommisjonen gjør.⁴ Det foregår en langsom

konvergens mellom de internasjonale rammebetingelsene skissert ovenfor og norsk offentlig politikk for forskning. Både EUs forskningspolitikk og norsk forskningspolitikk er i økende grad fundert på et instrumentelt perspektiv hvor internasjonalisering anses som et virkemiddel for vekst og innovasjon (jf. ”internasjonaliseringens nye ansikt”). ”The idea [is that] university organization and governance can be designed and reformed through deliberate intervention ...” (Olsen 2005:27). Internasjonalisering er altså ”ikke lenger frivillig” (Utdannings- og forskningsdepartementet 2002:2).

Internasjonalisering av forskningen blant fast vitenskapelig ansatte

Dette avsnittet analyserer internasjonalisering av forskningen ved fire norske universiteter (se note 2), tre vitenskapelige høyskoler (se note 3), og HiA.

Norske forskere i verden

Norske universitets- og høyskoleforskere har mer omfattende internasjonale kontakter i 2000 enn i 1981 (Smeby & Trondal 2005). I 2000 deltok 77 prosent av norske forskerne på konferanser, seminarer eller tilsvarende i utlandet, 38 prosent hadde gjesteforelesning(er) i utlandet, 35 prosent hadde utenlandsopphold i studie- eller forskningsøyemed, 23 prosent hadde bedømmelsesarbeid i utlandet, og 50 prosent deltok i internasjonalt forskningssamarbeid (Trondal & Smeby 2001:21). Veksten i internasjonal forskningsaktivitet har funnet sted innenfor samtlige stillingsgrupper og fagområder, og blant både kvinnelige og mannlige forskere. Veksten er gjennomgående større på 1990-tallet enn på 1980-tallet. Norske forskere har faktisk like mye forskningssamarbeid med forskere i andre land som med forskere ved eget institutt (Smeby & Trondal 2005). De internasjonale kontaktnettene blir også mer krevende over tid, i form av bedømmelsesarbeid og internasjonalt forskningssamarbeid. Dette viser at norske forskere i økende grad *oppfattes* som attraktive i

utenlandske forskningsmiljøer. En del av forklaringen på det økte innslaget av internasjonalt forskningssamarbeid finner vi også i Norges deltakelse i EUs rammeprogrammer og det økte innslaget av organisert institusjonssamarbeid over landegrensene. Slikt bi- og multilateralt internasjonalt samarbeid innenfor forskning har særlig økt de siste 10-15 årene. I tråd med dette ser vi at veksten i det internasjonale kontaktnettet blant norske forskere har vært større på 1990-tallet enn på 1980-tallet (Smeby & Trondal 2005). Tilsvarende er veksten i internasjonalt forskningssamarbeid på 1990-tallet størst overfor Europa. Norske forskere har deltatt i 1482 søknader til sjette rammeprogram, hvorav om lag 400 av disse søknadene har fått støtte per 2005 (St.meld.nr. 20 (2004-2005):49). Internasjonalisering av forskningen ved norske universiteter og vitenskapelige høyskoler er således akselererende. Denne internasjonaliseringen har også i økende grad blitt synonymt med ”europeisering” gjennom norske forskeres kontaktflater til forskere i andre europeiske land (Smeby & Trondal 2005).

[Tabell 1 inn omtrent her]

Tabell 1 bekrefter at stillingsnivå er den variabelen som i størst grad påvirker forskernes internasjonale kontakter. Likeledes har eldre forskere noe mer omfattende internasjonale kontakter enn yngre forskere. Vi finner også at forskjellene mellom stillingsnivåene øker for mer krevende former for internasjonal kontakt. Tabell 1 viser ingen sterke sammenhenger mellom kjønn og internasjonale faglige kontakter blant norske forskere. Tabell 1 viser heller ingen store variasjoner mellom ulike fagområder med hensyn til internasjonal kontakt. Vi ser imidlertid at naturviterne har gjennomgående noe mer omfattende internasjonalt kontaktnett enn forskere innen andre fagområder. Vi ser også bare marginale forskjeller mellom lærestedene med hensyn til omfanget av internasjonale kontakter. Vitenskapelig ansatte ved universitetene foretar riktignok utenlandsreiser i noe større utstrekning enn vitenskapelig

personale ved de vitenskapelige høyskolene. Disse observasjonene viser at internasjonal forskningsaktivitet i betydelig grad reflekterer demografiske egenskaper til det vitenskapelige personalet.

Internasjonalisering av forskningen ved HiA

HIAs visjon (2003) er at ”Høgskolen skal ha et aktivt internasjonalt engasjement som fremmer global innsikt og forståelse, og som bidrar til anerkjent kvalitet på forskning og utdanning”. Hovedmålene er at internasjonalisering skal være en integrert del av høgskolens virksomhet på alle nivå. Det internasjonale samarbeidet skal også styrkes gjennom internasjonale institusjonsavtaler, deltakelse i internasjonale prosjekter, nettverk og program, internasjonale publisering og internasjonal mobilitet blant forskere og studenter (HiA 2005). Strategiplanen angir få mål/middel-analyser som klargjør hvorledes målsettingene skal nås i praksis. Internasjonaliseringsstrategien ved HiA gir inntrykk av å være en liste ønskemål mer enn et operasjonelt verktøy for måloppnåelse. Komparative studier viser at universiteters forskningsstrategier ofte er relativt løse, og ofte løst koplet til de faglige strategiene i fagstabene (Maasen & Uppstrøm 2004:34). Også ved HiA er forskningsstrategien relativt løs med hensyn til internasjonalisering (Jeppesen Ceeberg 2005). For eksempel mangler ledelsen en samlet oversikt over den faktiske forskningsaktiviteten ved egen institusjon (HiA 2003). HiA har heller ingen fullgod oversikt over vitenskapelig publisering i internasjonale tidsskrifter.

Tabell 2 gir en oversikt over publikasjoner skrevet på engelsk ved HiA over tid.

[Tabell 2 inn omtrent her]

Tabell 2 viser at det har vært en økning på omlag 100 prosent i publikasjoner som er skrevet på engelsk ved HiA i tidsperioden. Denne økningen er større enn den gjennomsnittlige økningen ved universitetene i samme periode. Dette kan delvis forklares ved at utgangspunktet for HiA var meget lavere enn for universitetene (Aksnes 2005). Frølich (2004) viser at det har vært en sterk økning i antall internasjonale publikasjoner de siste 10 årene ved samtlige norske universiteter og høyskoler (Frølich 2004). Utviklingen ved HiA er derfor generell og ikke spesiell. Disse tallene skjuler likevel store individuelle forskjeller (Aksnes 2005:14).

HiA er en relativt ung og profesjonsrettet institusjon med relativt svake tradisjoner for forskningsaktivitet generelt og internasjonal forskningsaktivitet spesielt. Den organisatoriske kapasiteten til internasjonalisering av forskningen ved HiA er beskjeden. Høgskolen har opprettet et sentralt *forskningsutvalg* bestående av rektor, dekanene og en representant for stipendiatene. Dette utvalget er høgskolestyrets rådgivende og utøvende organ i saker som gjelder forskning, forskerutdanning, utviklingsarbeid og formidling. Forskningsutvalget er rådgivende organ for Høgskolestyret. Det sentrale forskningsutvalget skal styrke og koordinere forskningsvirksomheten med har ingen særskilt øremerket rolle for internasjonalisering. Videre er det etablert et *internasjonalt kontor* ved HiA. Porteføljen til dette kontoret er imidlertid i hovedsak internasjonal studentutveksling. Endelig er det etablert et *forskningssekretariat* med forskningsdirektør og tre administrativt ansatte. Dette sekretariatet har initierende og implementerende funksjoner i forhold til forskningsutvalget. Hvert fakultet har også et lokalt forskningsutvalg, ledet av dekan. De samlede organisatoriske ressursene for internasjonalisering av forskningsaktiviteten ved HiA er således begrensede.

Figur 1 viser omfanget av internasjonal kontakt blant fast vitenskapelig ansatte ved HiA –

herunder ansatte som har tilbrakt tid ved utenlandsk lærested, ansatte som har deltatt på internasjonale konferanser og ansatte som har holdt gjesteforelesninger i utlandet.

[Figur 1 inn omtrent her]

Figur 1 viser at den mest utbredte internasjonale kontaktformen er den som kan betraktes som minst krevende: internasjonal konferansedeltakelse. En mer krevende form for internasjonal kontakt – i den forstand at den forutsetter internasjonal attraktivitet – er opphold ved internasjonalt lærested og det å holde gjesteforelesninger ved lærested i utlandet. Figuren viser likevel at også denne typen internasjonal deltakelse er utbredt blant fast vitenskapelig ansatte ved HiA, henholdsvis 69 og 56 prosent.

Også ved HiA finner vi et sterk sammenheng mellom det vitenskapelig personalets stillingsnivå og internasjonal forskningsaktivitet. For det første observerer vi et markert skille mellom lektorer og øvrig fast vitenskapelig personell med hensyn til ”tilbrakt tid ved utenlandsk lærested”. I gjennomsnitt har 39 prosent av lektorene tilbrakt tid ved utenlandsk lærested, mens det tilsvarende tallet for øvrige vitenskapelig personalet er 90 prosent. Det samme mønsteret ser vi med hensyn til deltakelse på internasjonale konferanser. Endelig rapporterer 16 prosent av lektorene at de har forelest i utlandet, mens det tilsvarende tallet for øvrig vitenskapelig personell er 80 prosent. Også ved HiA finner vi at personalets alder er utslagsgivende for internasjonal forskningsaktivitet: Eldre vitenskapelig ansatte har i større utstrekning tilbrakt tid ved et utenlandsk lærested, deltatt på seminarer og konferanser i utlandet og holdt gjesteforelesninger i utlandet enn yngre vitenskapelig ansatte.

Tabell 3 viser fordelingen av formalisert og uformalisert forskningssamarbeid blant de fast

vitenskapelig ansatte ved HiA.

[Tabell 3 inn omtrent her]

Tabell 3 viser at de fast vitenskapelig ansatte ved HiA har mer uformalisert enn formalisert internasjonalt forskningssamarbeid. Likevel viser Tabell 3 at så mange som hver tredje har formalisert internasjonalt forskningssamarbeid i nokså stor grad eller mer. Dette er et uttrykk for internasjonaliseringens ”nye ansikt”. Professorer og høyskoledosenter ved HiA har betydelig mer formalisert internasjonalt forskningssamarbeid enn øvrige fast vitenskapelig personell. Forskjellene mellom stillingskategoriene er enda mer markert med hensyn til uformelt internasjonalt forskningssamarbeid. 93 prosent av professorene rapporterer at de har uformelt samarbeid i nokså stor grad eller mer, mens gjennomsnittet i øvrige stillingskategorier er 36 prosent. Videre, med hensyn til effekten av utdanningsnivå, finner vi at fast vitenskapelig ansatte med PhD i større grad har tilbrakt tid ved et utenlandsk lærested, har deltatt på internasjonale konferanser, og har holdt gjesteforelesninger i utlandet enn fast vitenskapelig personell uten PhD. Vi finner med andre ord en sterk sammenheng mellom utdanningsnivå og grad av internasjonal forskningsaktivitet. Eldre fast vitenskapelig ansatte med PhD er gjennomgående mer internasjonalt forskningsaktive enn yngre fast vitenskapelig ansatte uten PhD. Vi finner derimot ingen effekt av ansiennitet. Dette innebærer at fast vitenskapelig ansatte i første rekke etablerer internasjonale forskningsnettverk utenfor institusjonen. De ansattes forskningsbakgrunn synes således viktigere enn antall år ved nåværende institusjon for å forstå deres internasjonale forskningsaktivitet.

Vi finner kun en moderat effekt av den vertikale spesialiseringen av HiA med hensyn til internasjonalt forskningssamarbeid blant de fast vitenskapelig ansatte. Det vitenskapelige

personalet opplever faget og fagmiljøet som viktigere enn den administrative tilknytningen til institutt og fakultet med hensyn til egen forskningsaktivitet (intervju). De fleste opplever også internasjonal forskningssamarbeid gjennom personlige kontakter som langt viktigere enn internasjonalt forskningssamarbeid gjennom formelle avtaler (intervju; se Tabell 3). Ved Fakultet for Realfag og ved Fakultet for Økonomi og Samfunnsvitenskap er forskningsstrategiene meget forskjellige. Mens det første Fakultetet vektlegger *uformaliserte* internasjonale kontakter, betoner det sistnevnte Fakultet *formaliserte* internasjonale avtaler. Likevel viser våre data at de faktiske internasjonale kontaktmønstre blant de fast vitenskapelige ansatte ved begge fakultet domineres av uformaliserte personlige kontakter (intervju). Dette illustrerer at den formelle vertikale spesialiseringen innenfor hvert enkelt fakultet ikke nedfeller seg i den faktiske forskningsaktiviteten.

Konklusjon

Mens nasjonalstaten i etterkrigstiden hadde det *finansielle og administrative* hovedansvaret for forskning, vokser et mer komplekst mønster fram hvor staten i økende grad deler dette ansvaret med internasjonale og overnasjonale organisasjoner. Trenden på 1990-tallet har gått i retning av et svekket overordnet nasjonalt politisk, administrativt og finansielt systemansvar for forskning. Myndighetenes ansvar har blitt mer sideordnet og endog underordnet internasjonale og overnasjonale aktører (Hackl 2001:5).

Vi har argumentert i denne artikkelen for at den enkelte vitenskapelig ansatte blir utsatt for et økende *transformasjonspress* som følge av krav om internasjonal forskningsaktivitet. I tråd med tesen om internasjonaliseringens "nye ansikt" har forskningen ved norske universiteter, vitenskapelige høyskoler og statlige høgskoler blitt stadig mer påvirket av internasjonale organisasjoner. Artikkelen argumenterer for at både EUs forskningspolitikk og norsk

forskningspolitikk i økende grad er fundert på en instrumentell logikk hvor internasjonalisering anses som et virkemiddel for vekst og innovasjon. Denne studien viser likevel at effekten av en slik instrumentell logikk er begrenset fordi internasjonal forskningsaktivitet i stor grad bestemmes av demografiske egenskaper ved det vitenskapelige personalet. Eldre vitenskapelig ansatte i professorstillinger med PhD har gjennomgående mer omfattende internasjonal forskningsaktivitet enn yngre vitenskapelig personell uten PhD. Stillingsnivå diskriminerer også i første rekke mellom krevende former for internasjonal forskningsaktivitet.

Internasjonalisering av forskningen var tradisjonelt et akademisk ansvar (jf. ”tradisjonelle internasjonalisering”). I økende grad retter forskningsinstitusjonenes administrasjoner oppmerksomhet mot denne aktivitet. Denne artikkelen har vist empirisk at internasjonalisering av forskning har økt over tid, og at formene for internasjonalisering har endret seg i noen grad. Likevel fremstår ”tradisjonell” internasjonalisering som sentral blant fast vitenskapelig ansatte gjennom deres betoning av uformalisert internasjonal kontakt. Denne form for internasjonalisering suppleres imidlertid i økende grad av organisert internasjonalisering. Dette representerer en utvikling fra en ikke-institusjonalisert ”tradisjonell” internasjonalisering til en institusjonalisert ”nyere” form for internasjonalisering. Vi ser likevel en motsetning mellom norsk og EUs forskningspolitikk som er sterkt besjelet av en instrumentell logikk og den faktiske forskningsinternasjonaliseringen blant fast vitenskapelig ansatte som er sterkere betinget av demografiske trekk. Følgelig, inntak og uttak av vitenskapelig personell er kanskje det viktigste forskningspolitiske virkemiddel tilgjengelig på institusjonsnivå. Likevel, den demografiske sammensetningen av universitetene endres langsomt og lar seg bare styre på

lang og mellomlang sikt. Potensialet for statlig eller europeisk vekst og innovasjon gjennom instrumentell internasjonalisering av forskning har således betydelige begrensninger.

Noter

1

² Universitetet i Stavanger hadde ikke oppnådd universitetsstatus når denne undersøkelsen ble gjennomført.

³ Dette omfatter Norges Handelshøyskole, Norges landbrukshøyskole og Norges veterinærhøyskole.

⁴ Stortingsmelding nr. 20 (2004-2005) nevner ordet ”innovasjon” 281 ganger, ordet ”internasjonal” nevnes 451 ganger, og ordene ”forskning og innovasjon” forekommer 10 ganger sammen.

Referanser

Adam, S. (2001) *Transnational Education Project. Report and Recommendations*. Rapport til Confederation of European Union Rectors' Conference.

Aksnes, D.W. (2005) 'Vitenskapelig publisering ved universiteter og høyskoler. En analyse av internasjonal tidsskriftspublisering for perioden 1995-2003', NIFUSTEP Arbeidsnotat, Nr. 6.

Amaral, A. (2001) 'Higher Education in the Process of European Integration, Globalizing Economies and Mobility of Students and Staff', i J. Huisman, P. Maasen og G. Neave (red.) *Higher Education and the Nation State. The International Dimension of Higher Education*. Amsterdam: Pergamon.

Beukel, E. (2001) 'Educational policy: Institutionalization and multi-level governance', i S.S. Andersen og K.A. Eliassen (red.) *Making Policy in Europe*. London: SAGE.

Brunsson, N. (2000) *The Irrational Organization. Irrationality as a basis for organizational action and change*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bulmer, S. og C. Lequesne (red.) (2005) *The Member States of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

De Wit, K. og J.C. Verhoeven (2001) 'The Higher Education Policy of the European Union: With or Against the Member States?', i J. Huisman, P. Maasen og G. Neave (red.) *Higher Education and the Nation State. The International Dimension of Higher Education*. Amsterdam: Pergamon.

Egeberg, M. (1984) *Organisasjonsutforming i offentlig virksomhet*. Oslo: Aschehough/Tanoum-Norli.

Egeberg, M. og J. Trondal (1997) 'Innenriksforvaltningens og den offentlige politikens internasjonalisering', i T. Christensen og M. Egeberg (red.) *Forvaltningskunnskap*. Oslo: TANO Aschehoug.

Esmark, A. (2002) *At forvalte Europa. Den danske centraladministrations omstilling til det europæiske samarbejde*. PhD avhandling, Institutt for Statskundskab, Københavns Universitet.

Europakommisjonen (2005) *More Research and Innovation – Investing for Growth and Employment: A Common Approach*. COM(2005)488 final.

Field, J. (1997) 'The Learning Society and the European Union: A Critical Assessment of Supranational Education Policy Formation', *Journal of Studies in International Education*, Vol. 1, Nr. 2: 73-92.

Frölich, N. (2004) 'Å internasjonalisere forskning. En studie av nasjonal politikk for internasjonalisering av forskning i Finland, Nederland, Irland og Canada', NIFU Rapport, Nr. 2.

-
- Goetz, K. (2006) 'Europeanization and Territory', i P. Graziano og M. Vink (red.) *Europeanization: New Research Agendas*. London: Palgrave Macmillan (kommer).
- Goodsell, C.T. (1977) 'Bureaucratic manipulation of physical symbols: An empirical study', *American Journal of Political Science*, Vol. 21: 79-91.
- Gornitzka, Å., M. Gulbrandsen og J. Trondal (red.) (2003) *Internationalisation of Research and Higher Education. Emerging Patterns of Transformation*. NIFU Rapport, Nr. 2.
- Green, A. (1997) *Education, Globalization and the Nation State*. New York: St. Martin's Press.
- Haas, P. (1992) 'Epistemic Communities and International Policy Coordination', *International Organization*, Vol. 46, Nr. 1: 1-35.
- Hackl, E. (2001) 'Towards a European Area of Higher Education: Change and Convergence in European Higher Education', EUI Working Paper, RSC, Nr. 9.
- Held, D. (1995) *Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Høgskolen i Agder (2003) *Strategi og tiltak for internasjonalisering ved Høgskolen i Agder 2003-2006*. Kristiansand.
- Høgskolen i Agder (2005) *Mot 2010. Strategiplan for Høgskolen i Agder*. Kristiansand.
- Jeppesen Ceeberg, L. (2005) *Internasjonalisering av forskningsaktiviteten ved Høgskolen i Agder*. Masteroppgave, Institutt for statsvitenskap og ledelsesfag: Høgskolen i Agder.
- Loughlin, J. (2001) *Subnational Democracy in the European Union. Challenges and Opportunities*. Oxford: Oxford University Press.
- Lægreid, P. og J.P. Olsen (1978) *Byråkrati og beslutninger*. Bergen: Universitetsforlaget.

Maasen, P. og T.M. Uppstrøm (2004) *Internationalization of higher education institutions in Northern Europe in the light of Bologna – Rethinking Nordic cooperation in higher education*. NIFUSTEP Rapport, Nr. 8.

March, J.G. og J.P. Olsen (1976) *Ambiguity and Choice in Organizations*. Bergen: Universitetsforlaget.

March, J.G. og J.P. Olsen (1989) *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.

Marginson, S. og M. Considine (2000) *The Enterprise University. Power, Governance and Reinvention in Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olsen, J.P. (2005) 'The institutional dynamics of the (European) University', ARENA working paper, Nr. 15.

Pierson, P. (2004) *Politics in Time. History, institutions, and social analysis*. Princeton: Princeton University Press.

Selden, S.C. (1997) *The Promise of Representative Bureaucracy. Diversity and Responsiveness in a Government Agency*. Armonk: M.E. Sharpe.

Selznick, P. (1957) *Leadership in Administration. A Sociological Interpretation*. Berkeley: University of California Press.

Simon, H. 1957. *Administrative Behavior*. Andre opplag. New York: Macmillan.

Smeby, J.-C. (2000) 'Disciplinary differences in graduate education in Norway', *Studies in Higher Education*, Vol. 25, Nr. 1: 53-67.

Smeby, J.-C. og J. Trondal (2005) 'Globalisation or Europeanisation? International contact among university staff', *Higher Education*, Vol. 49: 449-466.

St.meld. nr. 27 (2000-2001) *Gjør din plikt – Krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

St.meld. nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

Strand, T. (2001) *Ledelse, organisasjon og kultur*. Bergen: Fagbokforlaget.

Trondal, J. (2002) 'The Europeanisation of Research and Higher Educational Policies: Some Reflections', *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25, Nr. 4: 333-356.

Trondal, J. (2005a) 'Europeisering av offentlig forvaltning: Observasjoner og fire modeller om norsk sentral-, fylkes og kommunalforvaltning', *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, Vol. 21, Nr. 3: 243-271.

Trondal, J. (2005b) 'Two Worlds of Europeanisation – Unpacking Models of Government Innovation and Transgovernmental Imitation', *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 9, Nr. 1, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2005-001a.htm>

Trondal, J. og J.-C. Smeby (2001) 'Norske forskning i verden. Norske forskeres internasjonale kontaktflater', NIFU Skriftserie, Nr. 17.

Trondal, J., B. Stensaker, Å. Gornitzka og P. Maasen (2001) 'Internasjonalisering av høyere utdanning. Trender og utfordringer', NIFU Skriftserie, Nr. 28.

Østerud, Ø. (2004) 'Democracy Beyond Borders?', i F. Engelstad og Ø. Østerud (red.) *Power and Democracy. Critical Interventions*. Aldershot: Ashgate.

Utdannings- og forskningsdepartementet (2002) *Internasjonaliseringsstrategi for høyere utdanning – rapport fra prosjektgruppen*. Oslo.

Van der Wende, M. (1997) 'Missing Links. The Relationship between National Policies for Internationalisation and those for Higher Education in General', i National Agency for Higher

---

Education. *National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe*.
Stockholm.

Wallace, H. og W. Wallace (2000) *Policy-Making in the European Union*. Fjerde opplag.
Oxford: Oxford University Press.

Weick, K.E. (1976) 'Educational organizations as loosely coupled systems', *Administrative
Science Quarterly*, Vol. 21: 1-19.

Tabeller og figurer

Tabell 1: Standardiserte regresjonskoeffisienter som forklarer omfanget av ulike typer faglige utenlandsreiser blant fast vitenskapelig personale ved norske universiteter og vitenskapelige høyskoler i 2000 (N=2212) (beta)^{a, b}

	<i>Konferanser</i>	<i>Gjeste-forelesning</i>	<i>Studie-/ forsknings- opphold</i>	<i>Bedømmelse-sarbeid</i>	<i>Forsknings-samarbeid</i>
Kjønn	.04	-.01	-.01	.03	.01
Alder	.07*	.11*	.06**	.05*	.10**
Stillingsnivå	.22**	.27**	.13*	.27*	.27**
Lærested	.01	.02	.02	.00	.08**
Dum1: hum. vs. Naturvit.	-.02	-.07**	-.09**	-.01	.06**
Dum2: SAMF. Vs. Naturvit.	-.07**	-.09**	.00	-.03	.05
Dum3: Med. vs. Naturvit.	-.05*	-.06**	.11**	.02	.06**
Dum 4: Tekn. vs. Naturvit.	-.05*	-.06**	.06**	-.05*	-.02
Dum 5: Landbruk vs. Naturvit.	-.04	.03	.05	.01	-.04
R²	.05	.08	.04	.07	.08

*) $p \leq 0,05$ **) $p \leq 0,01$

a) En kollinearitetstest viser at det ikke forekommer ekstrem multikollinearitet mellom de ulike uavhengige variablene.

b) For å avgrense testen har vi kjørt fem regresjonsanalyser på 2001-undersøkelsen for å beregne hvilke faktorer som har relativt sett sterkest forklaringskraft med hensyn til a) konferanser, seminarer eller lignende, b) gjesteforelesninger, c) opphold i studie- eller forskningsøyemed, d) bedømmelsesarbeid, og e) forskningssamarbeid. Alle de fem avhengige variablene som inngår i de fem regresjonsanalysene er dikotome (deltatt eller ikke deltatt på faglig utenlandsreiser). For å forklare ulike typer faglige utenlandsreiser er følgende forklaringsvariabler benyttet: (i) stillingsnivå (professor, førsteamanuensis, amanuensis), (ii) kjønn, (iii) lærested (universitet, høyskoler), alder (kontinuerlig). I tillegg har vi lagt inn fagområde-variabelen som fem dummy-variabler med naturvitenskap som referansegruppe: a) humanister (1), naturvitere (0), b) samfunnsvitere (1), naturvitere (0), c) medisinere (1), naturvitere (0), d) teknikere (1), naturvitere (0), og e) forskere innen landbruk (1), naturvitere (0).

Kilde: Smeby og Trondal 2001:64

Tabell 2: Vitenskapelige publikasjoner skrevet på engelsk ved HIA i 1997 og 2003

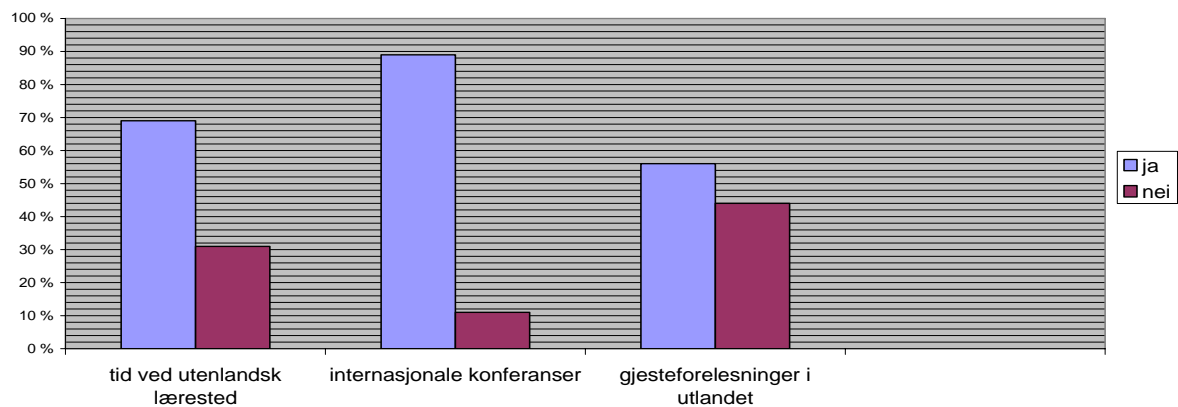
(absolutte tall og prosent)

<i>Årstall</i>	<i>Totalt antall vitenskapelige publikasjoner</i>	<i>Totalt antall vitenskapelige publikasjoner på engelsk</i>	<i>Andelen vitenskapelige publikasjoner på engelsk.</i>
1999	708	177	25 %
2003	747	392	52 %

Figur 1: Tre typer internasjonale kontakter: 1) Har tilbrakt tid ved utenlandsk lærested, 2) Har deltatt på internasjonale konferanser, og 3) Har holdt gjesteforelesning i utlandet (prosent)

N =

67

65

66

Tabell 3: Fordeling av formalisert og uformalisert internasjonalt forsknings samarbeid blant de fast vitenskapelig ansatte ved HiA (prosent)

	<i>I meget stor grad</i>	<i>I nokså stor grad</i>	<i>Både og</i>	<i>I liten grad</i>	<i>I meget liten grad</i>	<i>Total</i>
Formalisert	5	25	23	23	23	100 (60)
Uformalisert	17	30	16	21	16	100 (63)